

Sudden Rite of Passage: An Ethnography of the Coming-of-Age Ceremony for 9-Year-Old Girls in Mashhad

Nafiseh Roshandel¹ | Homa Zanjanizadeh² | Majid Fouladiyan³

1. Master student, Department of Social Sciences, Dr. Ali Shariati Faculty of Literature and Humanities, Ferdowsi University Mashhad, Iran, E-mail: nf.roshandel@gmail.com
2. Associate Professor, Department of Social Sciences, Faculty of Literature and Humanities, Ferdowsi University Mashhad, Iran. E-mail: zandjanizadeh@um.ac.ir
3. Associate Professor, Department of Social Sciences, Faculty of Literature and Humanities, Ferdowsi University Mashhad, Iran. (Corresponding Author), E-mail: fouladiyan@um.ac.ir

Article Info

Article type:

Research Article

Article history:

Received: 2024-07-13

Received in revised form:
2024-08-08

Accepted: 2024-08-26

Published online: 2024-09-11

Keywords:

Ethnography, Nine-Year-Old Girls, Obligated Girls, Rites of Passage, Taklif Celebration

ABSTRACT

Purpose- Two years after the establishment of the Islamic Republic in Iran, the "Taklif Celebration" was defined as a public religious rite of passage for girls. Over time, this ceremony has become a significant event for girls, featuring extensive media coverage and the participation of high-ranking political figures. Additionally, the ceremony is held in public spaces such as the Holy Shrine of Razavi, halls, hotels, and schools. The purpose of this article was to examine how the Taklif Celebration functions as a rite of passage and a starting point for religious duties for girls in public spaces.

Methodology- This study employed a qualitative and ethnographic approach, participating in several Taklif Celebrations to observe and analyze the events and their occurrences. The study fields included four girls' schools, the Holy Shrine of Razavi, selected halls, and hotels in Mashhad. Data were collected through participant observation and informal conversations, categorized, and then used to construct a comprehensive narrative to develop a theoretical understanding of the ceremony.

Findings- The research identified seven common themes across the four Taklif Celebrations: 1) A New Birth; the transition from childhood to adulthood, 2) Religious Eulogies in the Rhythm of Songs; compensation during crises, 3) Songs; the community's expectations from girls, 4) Special Attire; presenting unidimensional images, 5) Religious Gifts, 6) Competitions for education and reinforcing gender boundaries, 7) Oaths; prioritizing political duties over religious obligations.

Conclusions- This religious rite of passage aims to establish a new identity for girls. The findings suggest that through the Taklif Celebration, according to the theories of Van Gennep and Turner, children move from the pre-liminal phase into the liminal or crisis phase. These ceremonies are designed not only to prepare girls for religious duties but also to commit them to revolutionary values, as seen in the oaths, speeches, and songs. Additionally, the ceremony emphasizes certain religious obligations and presents unidimensional images of them, particularly the importance of hijab and prayer for girls. This is highlighted in components such as songs, special attire, and religious gifts. The delineation from non-mahrams and the transition to adulthood are linked to the new identity definition for children, facilitating the acceptance of other religious duties. These themes play a crucial role in shaping the religious and revolutionary identity of girls. Ultimately, this article provides a critical and in-depth description of the Taklif Celebration and its execution.

Cite this article: Roshandel, N., Zanjanizadeh, H. & Fouladiyan, M. (2024). Sudden Rite of Passage: An Ethnography of the Coming-of-Age Ceremony for 9-Year-Old Girls in Mashhad, *Iranian Journal of Anthropological Research*, 14(26), 158-178. Doi: [10.22059/ijar.2024.378983.459879](https://doi.org/10.22059/ijar.2024.378983.459879)

تکلیف ناگهانی؛ مردم‌نگاری از جشن تکلیف دختران ۹ ساله در مشهد

نفیسه روشندل^۱ | هما زنجانی زاده^۲ | مجید فولادیان^۳

۱. کارشناس ارشد، گروه علوم اجتماعی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی دکتر علی شریعتی، دانشگاه فردوسی مشهد، ایران. رایانامه: nf.roshandel@gmail.com

۲. دانشیار، گروه علوم اجتماعی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران، رایانامه: zandijanizadeh@um.ac.ir

۳. دانشیار، گروه علوم اجتماعی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران، (نویسنده مسئول)، رایانامه: fouladiyan@um.ac.ir

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی	هدف: جشن تکلیف در کشور ایران دو سال بعد از برپایی جمهوری اسلامی، در عرصه عمومی به مثابه آیین گذار مذهبی برای دختران تعریف شد. با گذشت زمان این جشن تبدیل به یک رویداد مهم برای دختران گردید تا جایی که با تبلیغات گسترده در رسانه ملی و حتی حضور شخصیت‌های سیاسی تراز اول مملکت برگزار گشت، از طرفی این جشن در عرصه‌های عمومی همچون حرم مطهر رضوی، تالارها، هتل‌ها و مدارس برگزار می‌شود. هدف این مقاله بررسی دقیق چگونگی برگزاری جشن تکلیف به‌مثابه آیین گذار و مبدائی برای انجام فرایض دینی برای دختران در عرصه عمومی بود.
تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۴/۲۳	روش‌شناسی: ما در این پژوهش با شرکت در چند جشن تکلیف برای شناسایی اینکه چه اتفاقاتی در آن رخ می‌دهد و چگونه رخ می‌دهد نیازمند روش کیفی و رویکردی مردم‌نگارانه بودیم. به این منظور میدان‌های مطالعاتی این پژوهش ۴ مدرسه دخترانه، حرم مطهر رضوی، تالارها و هتل‌های منتخب برای برگزاری جشن در شهر مشهد در نظر گرفته شدند. داده‌ها با استفاده از مشاهده مشارکتی و گفت‌وگوی غیررسمی جمع‌آوری و مقوله‌بندی شد و سپس یک روایت کلی از این جشن در جهت ایجاد یک فهم تئوریک ارائه شده است.
تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۰۳/۱۰	یافته‌ها: براساس یافته‌های این پژوهش، هفت مقوله‌ی مشترک از دل ۴ جشن تکلیف برگزار شده، استخراج شد که به ترتیب عبارتند از: ۱- تولدی دیگر؛ پرتاب از کودکی به بزرگسالی، ۲- مداحی بر وزن ترانه؛ جبران در مرحله‌ی بحران، ۳- سرودها؛ آوای انتظارات جامعه از دختران، ۴- پوشش خاص؛ ارائه تصاویر یک وجهی ۵- هدایای مذهبی، ۶- مسابقه‌ای برای آموزش و تحکیم مرزهای جنسیتی، ۷- سوگندنامه؛ غلبه‌ی فرایض سیاسی بر فرایض دینی.
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۵/۰۶	نتیجه‌گیری: این آیین گذار مذهبی به دنبال تعریف هویتی جدید برای دختران است. آن‌چه از یافته‌های مطرح در جشن دریافت می‌شود این است که کودکان توسط جشن تکلیف، طبق نظریه ون جنپ و ترنر مرحله پیشاگذار را طی کرده و در مرحله گذار یا بحران قرار دارند. در این مرحله این جشن‌ها نه تنها برای پذیرش تکالیف دینی بلکه برای تعهد به ارزش‌های انقلابی نیز طراحی شده‌اند. این جریان در سوگندنامه‌ها، سخنرانی‌ها و سرودها به‌وضوح دیده می‌شود. به‌علاوه این جشن به‌دنبال پررنگ کردن و مهم جلوه دادن برخی از واجبات دینی و ارائه تصاویری یک وجهی از آن است. در این رابطه مشخصاً رعایت حجاب و خواندن نماز برای دختران به عنوان مهم‌ترین واجب شرعی معرفی شده و تاکید بر آن در مقوله‌هایی مثل سرودها، پوشش خاص و هدایای مذهبی دیده شده است. از طرفی داشتن حد و مرز با نامحرم با تعریف هویت جدید و پرتاب به بزرگسالی قرابت دارد چراکه با تعریف هویت جدید برای کودکان می‌شود این قبیل مرزبندی‌ها و قبول واجبات شرعی دیگر را عملی کرد. مجموع این مقوله‌ها نقش مهمی در شکل‌گیری هویت دینی و انقلابی دختران دارند. در نهایت این مقاله توصیف عمیقی از جشن تکلیف و چگونگی برگزاری آن با رویکرد انتقادی ارائه کرده است.
کلیدواژه‌ها:	
جشن تکلیف، دختران ۹ ساله، دختران مکلف، مردم‌نگاری، مناسک گذار	

استناد: روشندل، نفیسه، زنجانی زاده، هما، و فولادیان، مجید. (۱۴۰۳). تکلیف ناگهانی؛ مردم‌نگاری از جشن تکلیف دختران ۹ ساله در مشهد، پژوهش‌های انسان‌شناسی

ایران، ۱۴ (۲۶)، ۱۵۸-۱۷۸. Doi: [10.22059/ijar.2024.378983.459879](https://doi.org/10.22059/ijar.2024.378983.459879)

ناشر: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران. © نویسندگان.

DOI: https://ijar.ut.ac.ir/article_98265.html

مقدمه

در کشور ایران، مناسک مذهبی متعددی برگزار می‌شود که این مناسک اساساً کارکردهای مختلفی دارند. این مناسک نه تنها احساسات مذهبی و حس وابستگی به یک قدرت روحانی و اخلاقی را تقویت می‌کنند، بلکه هنجارها را تقدس بخشیده و هدف‌های گروهی را بر فراز هدف‌های فردی قرار می‌دهند. جشن تکلیف دختران ۹ ساله، یکی از این مناسک شادمانه است که با هدف انتقال دختران به مرحله بلوغ مذهبی برگزار می‌شود. با این حال، این جشن‌ها با نگاه انتقادی می‌توانند چالش‌های زیادی را به همراه داشته باشند. از جمله این چالش‌ها می‌توان به فشار روانی بر کودکان، تحمیل نقش‌های جنسیتی و انتقال ناگهانی به بزرگسالی اشاره کرد. دو سال پس از برپایی جمهوری اسلامی در سال ۱۹۷۹، یک آیین به خصوص برای نشان دادن رسیدن دختران به ۹ سالگی ظاهر شد. این آیین به سرعت به یک رویداد عمومی مهم تبدیل شد و قبل از آن هیچ آیین معادلی برای دختران گزارش یا شناخته شده نیست و وجود نداشته است. این مناسبت به طور کلی شبیه به اولین مراسم‌های جوامع مقدس کاتولیک و بات‌میتزوا یهودیان (مناسک گذار در دین یهود) است. یک مقاله در مجله رسمی زن امروز، در ژانویه ۱۹۹۱، نقل می‌کند که این آیین در ایران به دستور مدیر و معاونین در یک مدرسه خاص دخترانه آغاز شد و پس از به دست آوردن رضایت از طرف مقامات دینی، به سرعت در تلویزیون نمایش داده شد و سپس این ایده به سایر مدارس و همچنین به خانواده‌هایی با گرایش‌های مذهبی گسترش یافت (تراب، ۲۰۰۶).

بنابراین جشن تکلیف برای دختران نسبت به گذشته باشکوه بیشتری در عرصه عمومی و خصوصی برگزار شد و از طریق آن کودک با اجرای برخی از نسخه‌های نمایشی و افراطی به یک‌باره از یک‌روال، وارد جامعه بزرگسالان می‌شود (شوهام، ۲۰۱۶). چراکه حکومت خود را نماینده اصلی خیر مشترک می‌داند و این جشن را به مثابه امری ضروری برای دختران در نظر گرفته است. بعد از این جشن به لحاظ شرعی دختران در ۹ سالگی قمری موظف می‌شوند تمام واجبات دینی و مناسکی را به جای آورند از جمله رعایت حجاب کامل و پوشیدن چادر یا جایگزین‌های مشابه آن، خواندن نماز، گرفتن روزه، تأکید بر داشتن خدمت‌رسان یا نامحرم و... در این جشن دختران مکلف در مرکز توجه قرار می‌گیرند چراکه به بلوغ شرعی رسیده‌اند و عقل‌رس شده‌اند.

جشن تکلیف برای دختران با تبلیغات گسترده در رسانه ملی و حتی حضور شخصیت‌های سیاسی تراز اول مملکت برگزار می‌شود. در این راستا نهادهای مختلف از جمله آموزش و پرورش، طرح‌ها و برنامه‌های گسترده‌ای برای به‌هنجار کردن دختران مکلف در نظر می‌گیرند. انتشار مفاهیم همسو با این به‌هنجارسازی در کتب درسی و تأکید نهاد خانواده بر برگزاری این جشن، نشان از اهمیت بالایی آن برای دختران ۹ ساله دارد.

به این ترتیب این مناسک گذار تبدیل به یک جشن بزرگ یا مراسم مهم برای دختران در عرصه عمومی می‌شود و نقش مهمی در زمینه‌های فرهنگی و مذهبی دارد و هویت و نقش آن‌ها را در جامعه شکل می‌دهد (شانتی، ۲۰۱۹).

در شهر مشهد به‌عنوان مهم‌ترین شهر مذهبی کشور به دلیل وجود حرم امام رضا (ع) و وجود اقشار مذهبی پیرامون آن و همچنین گستردگی قشر مذهبی در آن، مراسم جشن تکلیف با کیفیت‌های متفاوتی برگزار می‌گردد. پژوهش حاضر با رویکردی مردم‌نگارانه تلاش دارد تا با بررسی دقیق جشن تکلیف در مشهد، به تحلیل و نقد این مناسک بپردازد، ما با شرکت در چند جشن تکلیف برای کشف اینکه چه اتفاقاتی در آن رخ می‌دهد و چگونه رخ می‌دهد نیازمند این هستیم تا در متن جشن و با توجه به زمینه فرهنگی، چگونگی برگزاری آن را مورد بررسی قرار داده و به این قسم از سؤالات پاسخ دهیم.

پیشینه نظری

اولین بار شخصی به نام آرنولد وان جنپ^۱ یک مردم‌شناس فرانسوی، اصطلاح مناسک گذار را ارائه کرد و آن را برای عبور از یک مرحله‌ی زیستی-اجتماعی به مرحله‌ای دیگر به کار برده است. وان جنپ در این نظریه از سه مرحله یاد می‌کند: مرحله‌ی اول که مرحله‌ی پیش‌گذار یا گسست نام دارد، مرحله‌ی دوم که گذار یا انتقال نام‌گذاری شده است و مرحله‌ی سوم که پساگذار یا پیوند دوباره است (پراناتا، ۲۰۲۲).

مرحله‌ی پیش‌گذار یا گسست: این مرحله به جدا شدن فرد از موقعیت قبلی خود اشاره دارد که این گسست و جدایی اساساً با استفاده از مناسک به شکل نمادین به نمایش گذاشته می‌شود. در این فرایند فرد از موقعیت یا گروه پیشین خود جدا شده و جدایی از گذشته، مهم‌ترین بخش مناسک گذار است.

مرحله‌ی گذار یا انتقال: در این مرحله فرد از موقعیت قبلی خود جدا شده است و وضعیت مبهمی دارد چراکه هنوز به موقعیت جدید نیز وارد نشده است. این مرحله همراه با برگزاری مناسک سنگین و گاه طاق‌فروست که با مدد از نیروهای فوق طبیعی و رازآلود فرد را از حالت و موقعیت پیشین خود جدا می‌کند. طی این مرحله فرد از موقعیت پیشین خود توسط مناسک برگزار شده، گذر کرده اما هنوز وارد مرحله جدید نشده است.

مرحله‌ی پساگذار یا پیوند دوباره: در این مرحله فرد به موقعیت ثانوی خود وارد شده و در آن پذیرفته می‌شود. در خلال این مرحله اساساً گذر پایان یافته و فرد در یک موقعیت پایدار قرار می‌گیرد. در این مرحله آیین‌های الحاقی به فرد منزلت می‌دهند و با اعطای نشان‌های جدید، فرد به منزلگاه اجتماعی جدید نیز پیوند می‌خورد (ناستیک، ۲۰۱۰).

ویکتور ترنر^۲ نیز به پیروی از وان جنپ مفهومی به نام آستانگی را مطرح کرده و این مفهوم را در یکی از مراحل تعریفی خود از آیین گذار جای داده است. وی مراحل گذار را به ۴ دسته تقسیم می‌کند: ۱- مرحله‌ی گسست و جدایی، ۲- مرحله‌ی بحران، ۳- مرحله‌ی جبران، ۴- مرحله‌ی پیوند و پیوست دوباره.

جدایی: آغاز مراسم یا گذار که شامل جدا شدن از هویت یا موقعیت اجتماعی قبلی است.

بحران: این مرحله برزخی، قلب نظریه ترنر است و با تعلیق نظم اجتماعی عادی مشخص می‌شود. افراد یا گروه‌ها در این حالت احساسی از «بین و میان» را تجربه می‌کنند، جایی که هنجارها و ساختارهای اجتماعی قدیمی موقتاً منحل می‌شوند. این مرحله اغلب با احساس اجتماع، احساس برابری و باهم بودن در میان کسانی که در حال گذار هستند مشخص می‌شود. آستانگی مفهومی است که در مرحله‌ی دوم یعنی بحران قرار گرفته است. در هر بحرانی یک جایگاه شبه انتزاعی وجود دارد که همچون دروازه‌ای برای مراحل بعدی و در فرایند اجتماعی شدن مطرح می‌شود.

جبران: در این مرحله مکانیسم‌هایی به وسیله بازیگران اجتماعی یا رهبران جامعه، به کار می‌افتد تا از گسترش شکاف جلوگیری کنند. پیوند دوباره: مرحله نهایی که افراد یا گروه‌ها با وضعیت جدید خود دوباره در جامعه ادغام می‌شوند. این مرحله شامل بازگشت به ساختار اجتماعی اما با هویت دگرگون شده است (بلییر، ۱۹۹۴).

نظریه ون جنپ و ترنر در مورد مناسک عبور، چارچوبی مکمل را برای درک مکانیسم‌هایی که از طریق آن‌ها هنجارهای اجتماعی اجرا و حفظ می‌شوند، ارائه می‌دهد؛ بنابراین باید دید مناسک گذار، درحالی که ظاهراً لحظات گذار را مشخص می‌کند، آیا ممکن است

1. Arnold Van Gennep

2. Victor Turner

به‌عنوان مکانیسم‌های کنترل اجتماعی، تقویت ساختارهای قدرت موجود و اعمال انطباق با هنجارهای جنسیتی برای ساخت تیپ ایده‌آل و به‌هنجار متناسب با نظام ارزشی خود در جشن نیز عمل می‌کند یا خیر.

پیشینه تجربی

مناسک گذار از منظرهای مختلفی مورد بررسی قرار گرفته‌اند. با نگاهی به پژوهش‌های انجام‌شده درباره مناسک گذار، چهار طبقه‌بندی پژوهشی را می‌توان شناسایی کرد.

دسته‌بندی اول: جشن‌های گذار در خلال روایت‌ها

در این دسته، پژوهش‌ها مستقیم به موضوع جشن تکلیف نپرداختند اما در خلال این پژوهش‌ها به بحث جشن تکلیف اشاره شده است بنابراین ما اینجا قسمت‌های تأکیدی بر جشن تکلیف را قرار می‌دهیم.

پژوهشی باهدف پیشگیری و مقابله با ازدواج زودهنگام و اجباری کودکان ایرانی به جشن تکلیف به‌مثابه یکی از عوامل مذهبی-اجتماعی برای ازدواج کودکان اشاره کرده است. بر اساس ادراک ۱۳ مصاحبه‌شونده به این اشاره شد که با برگزاری جشن تکلیف، از کودکان دختر انتظار می‌رود تا شبیه بزرگسالان رفتار کنند، واجبات و انتظارات دینی مانند پوشاندن بدن، نماز خواندن و روزه گرفتن را دقیقاً مانند بزرگسالان اجرا کنند (ویژه، ۲۰۱۹).

در کاری دیگر مجموعه‌ای از پست‌های شبکه‌های اجتماعی سپتامبر ۲۰۲۲ مورد بررسی قرار گرفته است؛ و بر اساس روایتی به کودکان ۹ ساله گفته شده تا با زنان ۵۰ ساله هیچ تفاوتی برای انجام اعمال شرعی ندارند. این روایت شامل تأکید مدیر مدرسه بر آتش جهنم و پیچیدن نسخه‌هایی برای دختران مثل این که بعد از این جشن نباید بلند بخندند، نماز و روزه‌شان را بگیرند و خود مراقبتی داشته باشند، می‌شود (جاودانی و نوری‌زاده، ۲۰۲۲).

در پژوهشی دیگر در خلال روایت‌ها به این اشاره شد که دختران بعد از مکلف شدن توسط مدیران و معلمان در مدرسه و توسط خانواده در عرصه خصوصی نظارت می‌شدند. این جریان به‌خصوص در خانواده‌های مذهبی پررنگ‌تر است. در عرصه عمومی و خصوصی از تکنیک‌های خاص برای ترساندن، و دادن احساس گناه به دختران جوان استفاده می‌شد. نتایج نشان‌دهنده تولید بدن‌های بیگانه برای زنان است که تحت شیوه‌های اسلامی هژمونیک نظارت در عرصه‌های عمومی و خصوصی و دادن حس گناه به آنان از خودبیگانه و دچار تروما کرده است (میرمیری، ۲۰۲۲).

مطالعات فوق از جهت ارتباط با جشن تکلیف در بخشی از یافته‌ها به کار حاضر نزدیک است اما با کار حاضر از لحاظ روشی کاملاً متفاوت است چراکه ما در این پژوهش با رویکردی مردم‌نگارانه به‌طور مورد توجه قرار داده‌ایم.

دسته‌بندی دوم: جشن‌های گذار در کتب درسی و ساخت زن مطلوب

در این مطالعات، مفاهیم همسو با به‌هنجارسازی دختران در کتب درسی بررسی شده‌اند.

موازی با برنامه درسی که قصد سیاست‌گذاری در زمینه‌ی ایدئولوژی انقلابی و مذهبی ایران پس از سال ۱۹۷۹ داشت، دولت اقدام به نوآوری و معرفی چندین جشن فرهنگی کودکان کرد و از جمله این جشن‌ها، جشن تکلیف است. همراه با چنین فعالیت‌های جمعی، کتب درسی ایرانی یک نگرش بسیار جنسیت‌گرایانه از شهروند نمونه را ترویج می‌کنند. به این ترتیب به دختران مکلف آموخته می‌شود تا حضرت فاطمه (س) به‌عنوان «نمونه بانوی اسلام» الگوی آنان قرار گیرند. ویژگی‌های بارز این الگوی تعریف شده همسر و مادری ایده‌آل است که فضیلت‌هایی چون حجاب، نمازخوانی داشته و فعالیتی در زمینه سیاسی نداشتند (الیسا، ۲۰۱۸). همچنین درسی مثل هدیه‌های آسمانی برای مقطع سوم دبستان پیام اسلام به زنان را به‌شکل قدرتمندی حجاب معرفی می‌کند، دختر موفق و

شاد را باحجاب نمایش می‌دهد و از طرفی متن کتاب علاوه بر حجاب و بر مفاهیمی چون محرم و نامحرم تأکید زیادی می‌ورزد و برای زنان نقش تربیت‌کنندگی را در نظر می‌گیرد (تات و تیناس، ۲۰۲۳). به‌علاوه در پژوهشی مفهوم کودکی در کتب درسی در ایران پس‌انقلابی مورد بررسی قرار گرفت. این پژوهش به کودکانی بدون کودکی رسیده است. کتب درسی منتشر شده از سال ۲۰۰۰ به آموزش مسیرهای آرمانی ورود به بلوغ پرداخته‌اند. در درس هدیه‌های آسمان پسران به‌مثابه رهبران کوچکی ترسیم شده‌اند که با مبارزه و مرگ به بزرگ‌سالی منتقل می‌شوند در مقابل تنها کاری که از دختران انتظار می‌رود این است که وظایف و تعهدات مذهبی مرتبط با دوران بلوغ را انجام دهند. در رابطه با تکلیف، بی‌گناهی برای دختران در طی حرکت کودک به‌سوی بزرگ‌سالی از دست می‌رود. بزرگ‌سالان فاسق می‌شوند، اما با رعایت وظایف شرعی و با خواندن نماز دوباره مانند بچگی پاک می‌گردند (ملک‌زاده، ۲۰۱۲).

شبهات این دست از پژوهش‌ها با پژوهش حاضر از این جهت است که در بخشی از کار، محتوای سرودها، مداحی‌ها و... در جشن مورد بررسی قرار گرفته‌اند اما مطالعات این دسته از لحاظ روشی با کار حاضر متفاوت است و این پژوهش به دنبال تحلیل محتوای صرف نیست.

دسته‌بندی سوم: کارکردهای آیین گذار از دیدگاه والدین

برخی تحقیقات به بررسی دیدگاه والدین نسبت به کارکردهای آیین گذار پرداخته‌اند. در این راستا پژوهشی با بررسی جشن تکلیف در ایران، نگاه والدین را نسبت به جشن تکلیف بررسی کرده است. یافته‌های تحقیق پس از مصاحبه با والدین بیان‌گر آن هستند که آنان انگیزه‌هایی معنوی همچون ارتباط کودکش با خدا و رسیدن به آرامش و انگیزه‌هایی اجتماعی برای برگزاری این جشن به علت تبلیغ گسترده‌ی آن در صداوسیما، رسانه و مدارس داشتند و علاوه بر کارکردهای معنوی جشن تکلیف به کارکردهایی مثل مبارزه با نفوذ فرهنگ بیگانه نیز اشاره داشتند (یوسفیان، ۱۴۰۱). پژوهشی جشن کوئین‌سینرا (مناسک گذار در جوامع آمریکایی) و رسیدن دختران به سن ۱۵ سالگی را مورد بررسی قرار داده‌است. والدین سعی بر این دارند که کنترل‌گر و محافظه‌کار باشند و در زمینه‌های شخصی دختران خود مثل ظاهر یا ارتباط با دایره دوستان و... کنترل خود را اعمال کنند. نوجوانان لاتین گزارش می‌دهند که کنترل‌گری شدید والدین بعد از این جشن باعث شده تا این نوجوانان انتظار زیادی از نظر استقلال نداشته باشند (رومو، ۲۰۱۴). پژوهش حاضر نیز والدین و نگاه آنان نسبت به جشن در قالب مصاحبه‌ی کوتاه مورد بررسی داده است و از این جهت به کارهای این دسته شبهات دارد اما از این جهت که این جشن‌ها را صرفاً از زاویه‌ی دید والدین بازنمایی نکرده است از کارهای فوق متمایز می‌شود.

دسته‌بندی چهارم: رویکرد مردم‌نگاری در بررسی مناسک گذار

در این دسته، پژوهش‌ها با رویکرد مردم‌نگارانه به بررسی مناسک گذار در عرصه‌ی خصوصی پرداخته‌اند. در آیین یهود، پژوهشی با رویکرد مردم‌نگارانه آیین بت میتصوا را یک جشن تولد و فقط کمی بزرگ‌تر می‌داند. به‌طوری‌که جشن تولد مخصوص برای ۱۲ سالگی دختران می‌داند که دقیقاً شبیه بات میتصوا برای پسران است با این تفاوت که تشریفات مذهبی را ندارد. این مراسم برای دختران در سالن‌های بزرگ یا رستوران‌های مجلل برگزار می‌شود درحالی‌که برای پسران در کنیسه یا عبادت‌گاه برگزار می‌گردد؛ بنابراین آیین بات میتصوا جشن تولدی شیک برای دختران است که فرهنگ مصرف را بین خانواده‌ها نمایان می‌سازد (شوهم، ۲۰۱۵؛ شوهم، ۲۰۱۸).

در آیین مسیحیت، تأیید مراسم مهمی است که نشان‌دهنده تعهد تأیید شده است. این مراسم به این هدف صورت می‌گیرد که فرد پیمان و عهدی را که در کودکی در مراسم غسل تعمید به نیابت از جانب او بسته شده آگاهانه تأیید کند. تأیید معمولاً در سنی که فرد قدرت تشخیص و قبول مسئولیت داشته باشد و بتواند ایمان و عقیده‌ی مذهبی خویش را عقلاً بپذیرد انجام می‌شود. معمولاً این

مراسم در حدود سن ۱۴ سالگی برای پسران و دختران برگزار می‌شود. در این مراسم به مناسبت گذار از کودکی خانواده نهار را با دوستان و هم‌جماعتان خود می‌خورند و تعهد مجدد به ایمان و گذار از کودکی به بزرگسالی را جشن می‌گیرند (جرویس، ۲۰۰۷؛ اسپیتزر، ۲۰۱۹؛ کانالس، ۲۰۲۰؛ پول، ۲۰۲۰).

مطالعاتی دیگر آیین کویین‌سینرا^۱ را در آمریکای جنوبی موردتوجه قرار داده‌اند و نشان می‌دهند که این جشن بین طبقات پایین و بالای شهر لیما در کشور پرو متفاوت است. جشن کویین‌سینرا از تحمیل کدها و هنجارها به بدن دختر به‌منظور سازمان‌دهی روابط قدرت بین زن و مرد استفاده کند. در این جشن دختران لباس سفید رسمی‌ای بر تن داشته و کفش اسپرت خود را با کفش پاشنه‌دار تعویض کرده و آمادگی دختر را برای ازدواج به اطلاع دیگران می‌رسانند؛ اما در میان طبقات متوسط و فرادست شهر لیما در این جشن برخی از دختران به ایالات متحده آمریکا سفر می‌کنند یا برخی بعدازاین سن جراحی زیبایی انجام می‌دهند و ورود خود به بزرگسالی را جشن می‌گیرند (کاواگنود، ۲۰۱۳؛ هیل و بکر، ۲۰۰۸).

در اسلام نیز، دو دسته از مطالعات آیین جشن تکلیف را با رویکرد مردم‌نگاری موردتوجه قرار داده‌اند. پژوهش‌های این قسمت مربوط به بررسی جشن تکلیف در کشورهای عراق و ایران می‌شود.

پژوهشی در سال ۲۰۱۵ جشن تکلیف یک دختر عراقی ساکن در دانمارک را بررسی کرده است؛ و این‌گونه شرح می‌دهد که جشن تکلیف شبیه جشن تولد یا جشن عروسی بوده است. در این جشن از یک سخنران دعوت شده تا درباره دستورات قرآن، نماز، لزوم حجاب و... صحبت شود. در این مراسم، شخص مکلف باید در برابر همگان وضو گرفتن و نماز خواندن را اجرا کند تا دیگران درباره صحیح یا غلط بودن اعمال اجرایی اظهارنظر کنند. بنا به گفته مادر فاطمه این جشن نشان می‌دهد که فاطمه بزرگ شده است. زنان علاوه بر آموزش مناسک به دختران شیوه رفتار در عرصه‌ی عمومی را هم آموزش می‌دهند. برای مثال بعد از رسیدن به جشن تکلیف شایسته نیست که دختران با صدای بلند بخندند، روابط جنسیتی خاصی داشته باشند و حجاب یکی از اساسی‌ترین نمادهایی است که باید توسط یک دختر مسلمان در جامعه به نمایش گذاشته شود (پدرسن، ۲۰۱۵).

در کشور ایران، محقق خانه‌ای که در آن جشن تکلیف برگزار شده بود را بسیار ساده و بی‌آلایش توصیف کرده است. در این جشن حضور خانواده پدری دختر از اهمیت زیادی برخوردار بود. مفهوم مرکزی سرودهای خوانده‌شده در جشن به حجاب و نماز تأکید داشتند. کادوهای جشن تکلیف شامل حلقه طلا، چادر، چرخ خیاطی اسباب‌بازی و مداد رنگی بود. زنان شرکت‌کننده در جشن تکلیف در سنین پایین ازدواج کرده بودند و صحبت‌های آنان حول محور ازدواج دختر مکلف در آینده‌ای نزدیک بود. جشن در بالای شهر اما در خانه‌ای مجلل و با کارت دعوت همراه بود. هدایای بسیاری دور عروسک بزرگی که چادر سرش کردند چیده شده و پذیرایی از میوه‌ها و انواع نوشیدنی‌ها بود. دختر مکلف را مانند عروس لباس پوشانده و آرایش کرده‌اند. به او می‌گویند سجاده‌اش را وسط مهمان‌ها بیندازد و با پوشیدن چادر نماز، نماز را بلند جلوی آن‌ها بخواند به دختر گفته می‌شود که چون هنوز پاک است و گناهی ندارد، دعاهايش مستجاب می‌شود (تراب، ۲۰۰۶).

^۱. Quinceañera

جشن تولد پانزده سالگی دختران تلقی می‌شود. این جشن معمولاً در آمریکای لاتین برگزار می‌شود. این جشن تولد با سایر تولدها تفاوت دارد زیرا آن از نشانه پایان دوره کودکی و ورود به ابتدای دوره بزرگسالی می‌دانند. نحوه برگزاری این جشن در کشورهای مختلف، تفاوت‌های قابل توجهی دارد، برای مثال در برخی جشن‌ها مذهب نقش پررنگ‌تری نسبت به سایر عوامل دارد.

این دسته از مطالعات به علت داشتن رویکرد مردم‌نگارانه به جشن تکلیف به کار ما شباهت دارد اما از آنجایی که بررسی این جشن در عرصه عمومی حائز اهمیت است ما در این مقاله قصد داریم چگونگی برگزاری این جشن را با رویکرد مردم‌نگاری در سپهر عمومی مورد بررسی قرار دهیم و به کندوکاو مقوله‌های موجود در این جشن بپردازیم.

روش‌شناسی

مردم‌نگاری یا اتنوگرافی یک راهبرد پژوهشی است که در حوزه روش‌های کیفی و رویکردهای تفسیری دسته‌بندی می‌شود و به دنبال ارائه‌ی روایت جامعی از یک گروه متمایز اجتماعی است. این روش به دنبال درک و فهم بسترمند فرایندهای اجتماعی و ماهیت ذهنی و بین ذهنی زندگی انسانی بوده و به تفسیر و تشریح مفاهیم و معانی مرتبط با وقایع اجتماعی و رویدادها برای آن دسته از کسانی که با آن رویدادها درگیر بودند است. به عبارتی مردم‌نگاری کار توصیف فرهنگ است که این توصیف باید همراه با میل شدید به درک و تفهم زندگی افراد آن هدایت شود (محمدپور، ۱۳۹۲).

در کار میدانی مردم‌نگارانه، به جای مفهوم رایج جامعه آماری در پژوهش‌های کمی، از سایت، میدان یا ستینگ استفاده می‌شود. ستینگ یک بافت مشخص و دارای نام است که پدیده‌ها در آن روی می‌دهد (گوزلبلاغ و ایزدی جیران، ۱۴۰۲).

سایت میدانی تحقیق حاضر، مدارس هستند که جشن تکلیف را در تالار، هتل و یا حرم برگزار کرده‌اند. انتخاب این سایت‌ها بر اساس تنوع در مکان و نوع برگزاری جشن تکلیف صورت گرفت. برای هر یک از این مدارس و مکان‌ها، بررسی‌های اولیه انجام شد تا مطمئن شویم که مکان‌ها در برگزاری جشن‌ها فعالیت دارند و به نیازهای پژوهش ما پاسخ می‌دهند.

برای هر سایت، مجوز رسمی از دانشگاه تهیه شد. این مجوزها شامل نامه‌های رسمی به مسئولان مدارس و سازمان‌ها بود که هدف پژوهش و نحوه استفاده از داده‌های به دست آمده به طور دقیق در آن توضیح داده شده بود. پس از دریافت مجوز، با مسئولان مدارس و مکان‌های برگزاری جشن ارتباط گرفته شد. در این مرحله، هدف‌های پژوهش و نحوه حضور در جشن‌ها توضیح داده شد. مسئولان اطمینان حاصل کردند که حضور ما در جشن‌ها به طور غیرمداخله‌گرانه و با احترام به قوانین و مقررات برگزاری مراسم خواهد بود. تاریخ و زمان‌های برگزاری جشن‌ها هماهنگ شد و محققان با برنامه‌ریزی دقیق برای حضور در مراسم‌ها، اطمینان حاصل کردند که تمام فعالیت‌ها به طور کامل و با کمترین اختلال در جریان جشن‌ها انجام شود.

برای جمع‌آوری داده‌ها از مشاهده مشارکتی استفاده شد و در روزهای برگزاری جشن، محققان به عنوان مهمانان غیررسمی و با نقش‌هایی چون همراهی و کمک به دختران در جشن، در مراسم حاضر شدند. مشاهده مشارکتی به ما این امکان را داد تا به طور نزدیک و بی‌واسطه تعاملات، رفتارها و مناسک را درک کنیم و بیننده صرف نباشیم. همچنین برای جمع‌آوری داده‌ها در حین برگزاری جشن و پس از آن، با مسئولان، والدین و دختران مصاحبه‌هایی انجام شد تا تجارب و دیدگاه‌های آنان جمع‌آوری شود. این گفتگوها به منظور درک عمیق‌تر از معانی و پیامدهای جشن تکلیف و تأثیرات آن بر شرکت‌کنندگان انجام شد.

ابزار تحلیل داده‌ها، ساخت یک روایت کلی از جشن تکلیف دانش‌آموزان در جهت ایجاد یک فهم تئوریک از جشن آنان است. داده‌ها با حضور در ۴ جشن تکلیف مربوط به مدارس امام حسین (ع)، خضراء، تزکیه و جشن برگزار شده در حرم به دست آمده است. هر یک از مدارس فوق، جشن‌های مربوطه را به ترتیب در هتل ثامن مشهد، تالار مهر و ماه، تالار ماه بهشت و رواق دارالمرحمة حرم امام رضا (ع) برگزار کردند. آغاز تا انتهای هر ۴ جشن برگزار شده دارای نقاط اشتراک زیادی بود که این نقاط اشتراک به ترتیب اجرای آن در برگزاری جشن، مقوله‌بندی و در ادامه به تفصیل شرح داده می‌شود.

یافته‌ها

در هر ۴ جشن، بعد از جای‌گیری حضار در مکان مشخص‌شده از قبیل تالار، هتل یا حرم یک سخنران مدیریت چگونگی برگزاری جشن و ترتیب برنامه‌های اجرایی را در دست می‌گرفت و حضار را دعوت به سکوت و توجه به برنامه‌های ترتیب داده‌شده می‌کرد. در ۳ مورد از جشن‌ها (مدرسه تزکیه، مدرسه خضرا و حرم) کودکان به همراه مادران خود حاضر شدند و در یک مورد (مدرسه امام حسین) حضور پدران نیز در جشن مجاز بود. مقوله‌های دریافت شده از جشن:

تولد دیگر؛ پرتاب از کودکی به بزرگ‌سالی

در جشن مدرسه خضراء مدیر مدرسه در ابتدای جشن فرارسیدن جشن تکلیف را همچون عید و بهاری برای زندگی دختران توصیف می‌کند و به آنان تبریک می‌گوید. او این جملات را این‌طور بیان می‌کند: دخترم جشن تکلیف سرفصل بهار عمر است. از بذری که در این فصل می‌افشانی چنان مراقبت کن که یک‌عمر میوه حسنات به بار آرد. با آغوش باز به استقبال فصلی برویم که نسیم فرمان خدا دل را جلا می‌بخشد و افتخار انجام اوامر الهی شخصیت معنوی ما را شکل می‌دهد. دختر قشنگم رسیدن تکلیف و این تولد دوباره را به تک‌تک شما تبریک عرض می‌کنم.

یک روحانی که مجری مراسم در جشن دختران است جشن تکلیف را برای دختران و خانواده‌هایشان این‌طور ترسیم می‌کند: اولین روز مدرسه شما برای یک مسیر جدید یک لباس جدید تن‌تان کردید. به علت اینکه بزرگ شدید و آماده شدید برای یادگیری و دانش‌افروزی، لباس مدرسه تن‌تان شد و شدید دانش‌آموز، هرروز هم دارید رشد می‌کنید، علمتان زیاد می‌شود، سوادتان زیاد می‌شود و انشاءالله همه شما قرار است خانم شوید. حالا یا خانم دکتر یا خانم مهندس یا خانم معلم، باریکلا. امروز هم بچه‌ها شما اینجا جمع شدید برای یک مسیر جدید، چادرهای خوشگل‌تان را سرتان کردید و انشاءالله قرار است برای خدا بندگی کنید. یک مسیر جدید پیش رو دارید چون بزرگ شدید، چون برای خدا ارزشمند شدید، خدا امروز را گذاشته برای جشن تکلیف شما و یک روز ویژه که انشاءالله آن را جشن بگیرید، برای خدا بندگی کنید، چیزهایی که خدا گفته را انجام بدهید و از این به بعد باید حواسمان باشد تا انشاءالله خدا به ما نگاه کند. خدا شما را خیلی دوست دارد.

این مفهوم در یکی از سرودهای اجرایی نیز وجود داشت:

غم رو از رو می‌برم
از سنم بزرگ‌ترم
پرچم‌دار کشورم
من یه دخترم
تاج عشقه رو سرم
تنهایی یه لشکرم

در یکی از جشن‌ها هم‌راستا با این مفهوم یک شناسنامه‌ی تکلیف برای بچه‌ها تهیه‌شده بود. شناسنامه‌ی تکلیف ابتکاری بود که در بقیه جشن‌ها دیده نشد. در این شناسنامه عکس باحجاب دختران به‌اضافه نام مرجع تقلید، نام معلم کلاس سوم و یک جدول که تاریخ بلوغ شرعی در آن به هجری شمسی و میلادی محاسبه‌شده است وجود داشت؛ و همچنین تاریخ روز جشن تکلیف نیز قیدشده است. در صفحات بعدی شناسنامه نکاتی چون بزرگ شدن و داشتن مسئولیت و مبارزه با شیطان یادآوری شده است؛ و جملگی اشاره به ورود به مرحله‌ی جدید در زندگی دختران دارند.

در یکی از جشن‌های دیگر در حرم، روحانی رو به پسری جوان می‌گوید: در این جشن بچه‌ها دیگر بزرگ‌شده‌اند و می‌دانند نماز ستون دین‌شان است.

از طرفی در جشن مربوط به مدرسه خضرا مولودخوان به دختران مکلفی که روبه‌رویش ایستادند می‌گوید دختران با این روسری‌هایشان چقدر باشکوه شدند، چقدر خانم شدند و شروع می‌کند به مولودی خواندن.

در خلال مولودی خواندن خانم مداح در مدرسه تزکیه نیز این عبارات به گوش می‌رسید:

ماشاءالله، بزرگ بشن ایشالا (حضار جواب می‌دادند: ایشالا)

خوشبخت بشن ایشالا (حضار جواب می‌دادند: ایشالا)

باحجاب بشن ایشالا

بزرگ بشن ایشالا

عروس بشن (با تأکید و ذوق بیشتری نسبت به سایر موارد گفته شد) ایشالا

در این رابطه دختران مدرسه تزکیه احساس خود را نسبت به جشن تکلیف این‌طور بیان کردند: ما دیگه از این به بعد بنده‌های خوب خدا می‌شیم و بزرگ شدیم، بیشتر با خدا راز و نیاز می‌کنم. خدا ما رو بیشتر دوست داشته که زودتر از پسرا به سن تکلیف می‌رسیم. عقلمونم از پسرا بیشتره. من حس می‌کنم از پسرا بهترم.

این بزرگ شدن برای دختران ۹ ساله اهمیت زیادی دارد چراکه به‌تبع این جریان آنان می‌پذیرند که چون بزرگ شده و وارد مرحله‌ای جدید شده‌اند لازم است تا انتظارات متناسب با این مرحله پاسخ دهند در غیر این صورت سکون در مرحله‌ی کودکی و پیشاگذار باعث جدی نگرفتن وظایف و مسئولیت‌های تعریف‌شده می‌شود.

مداحی بر وزن ترانه؛ جبران در مرحله بحران

درحالی‌که در مراسم‌های جشن تکلیف مختلط مردان روحانی به‌عنوان مجری، سردمدار اجرای برنامه‌های مختلف در جشن بودند اما در مراسم‌هایی که تفکیک جنسیتی وجود داشت و مختص زنان بود، عموماً یک مداح خانم اجرای برنامه را در دست می‌گرفت. مجریان زن در مداحی‌های خود برای گرم کردن مجلس مداحی‌ها را بر وزن ترانه‌های معروف می‌خواندند؛ درواقع با ایجاد تغییراتی در ترانه‌های اصلی، مداحی را با تم مذهبی و ایجاد کدهایی برای انتقال برخی از مفاهیم به دختران اجرا می‌کردند:

دبستان	نام ترانه و خواننده	ترانه اصلی	مداحی بر وزن ترانه
دبستان خضراء	ترانه همه دستا به بالا از نریمان	حالا حالا حالا حالا همه دستا به بالا به این عروس و دوماد بگین هزار ماشاءالله	یالا یالا یالا همه دستا به بالا به دخترای زیبا بگید هزار ماشاءالله
دبستان خضراء	ترانه یک دختر دارم شاه نداره از حسن شمعی‌زاده	یه دختر دارم شا نداره صورتی داره ما نداره از خوشگلی تا نداره به کس کسوتش نمی‌دم به همه کسوتش نمی‌دم به راه دورش نمی‌دم به حرف زورش نمی‌دم	یک دختر دارم به کس کسوتش نمی‌دم به همه کسوتش نمی‌دم به کسی می‌دم که غیرت داشته باشه همّت داشته باشه زور بازو داشته باشه برنداره زیر ابرو
دبستان تزکیه	ترانه یار مبارک بادا از محمد نوری	سر کوچه شازده دوماد صد شتر؛ کردند قطار یار مبارک بادا، ایشالا مبارک بادا یار	لا فتی آلا علی لا سیف آلا ذوالفقار یار مبارک بادا ایشالا مبارک بادا
دبستان خضراء	ترانه دختر از حمید طالب‌زاده	یکی یدونه دختر چراغ خونه دختر گلایتونه دختر ماه آسمونه دختر قند و نباته دختر همیشه باهانه دختر اسم قشنگ و نازش ورد لباته دختر	قند و نباته دختر چه مهربونه دختر شیرین زبونه دختر دختر آرام جونه دختر چراغ خونه

این قبیل ترانه‌های مداحی گونه حامل کدهایی نیز هستند، کدهایی همچون لزوم زیبایی، مهربانی، آرام‌بخش بودن برای دختران و کلیشه‌هایی جنسیتی دیگری برای آنان که در زمان ازدواج به افرادی باغیرت، قدرتمند و به‌دور از مختصات تعریف‌شده برای زنانگی فکر کنند. برای مثال مداح بر قسمت برداشتن زیر ابرو تأکید زیادی در صدایش داشت.

در این دست از جشن‌ها مولودی‌های متعددی در مدح امامان شیعه خوانده می‌شود اما در کنار آن برای کاستن از جو صرفاً مذهبی‌گونه و رقم زدن تجربه‌ای شاد برای حضار در جشن، ترانه‌های مختلف به‌گونه‌ای بازسازی می‌شوند که درخور یک جشن با تم مذهبی قرار بگیرند چراکه نظم موجود در جشن‌های مذهبی پذیرای آهنگ‌های مجاز و غیرمجاز نیست بنابراین صورتی دیگر از این ترانه‌ها با پوشش مذهبی می‌توانند در جشن مطرح شوند. بازسازی این ترانه‌ها در قالب مداحی مذهبی، راه را برای ورود قشری بسیار مذهبی به این جشن باز کرده است به‌عنوان نمونه در مصاحبه با یکی از مادران در تالار ماه بهشت که مربوط به جشن مدرسه تزکیه می‌شد به این موضوع اشاره شد:

من تمام تلاش‌م رو کردم تا این جشن برای دخترم خیلی باشکوه برگزار بشه و هیچی براش کم نزارم حتی با اینکه هزینه‌ی مراسم نسبتاً بالا بود (هزینه‌ی مراسم، لباس‌ها، سجاده و جانماز، کیف، چادر، آینه، کیک و پذیرایی عصرانه و شام برای بچه و مادر مبلغ ۴ میلیون تومان بود) ما هیچ مخالفتی نداشتیم چون اعتقاد داریم که برای این جور مراسم‌ها باید خیلی خرج کرد. مثلاً ما برای عید نوروز اصلاً برای بچه‌ها لباس نو نمی‌گیریم و اعتقادی به گرفتن دورهمی در عید نوروز نداریم چون اون عید اصلی ما نیست. عید اصلی ما عید غدیره و سعی می‌کنیم این عید رو برای بچه‌ها خیلی پررنگ کنیم. من اون‌جا برای بچه‌ها لباس نو می‌خرم. ما کلاً خیلی با کسی رفت‌وآمد نداریم و اصلاً جشن عروسی شرکت نمی‌کنیم اما خب این جور جشن‌ها رو چون توش بزن‌وبکوب نیست می‌شه شرکت کرد. این جشن هم چون معنویه براشون خوبه که توش شرکت کنن.

گذار از مرحله‌ی کودکی، ورود به مرحله جدید و پذیرش تکلیف مربوط به آن برای دختران باعث به وجود آمدن بحران‌های ناشی از تکالیف و وظایف جدید می‌شود که برای جبران آن، برگزاری این جشن می‌تواند شادی‌بخش باشد و یکی از تکنیک‌های شادی‌بخش در جشن تکلیف‌های برگزار شده استفاده از ترانه‌های بازسازی شده به شیوه مذهبی یا مداحی بر وزن ترانه‌ها می‌باشد.

سرودها؛ آوای انتظارات جامعه از دختران

در هر ۴ جشن تکلیف برگزار شده، خواندن سرود جزء برنامه‌های اصلی هر مدرسه است که برای آن ماه‌ها تلاش می‌شود، دختران باید همگی به شکل هماهنگ متن سرود را حفظ کرده و بانظم در نحوه ایستادن و هم‌صدا اجرا کردن، این برنامه را که برای مدارس از اهمیت بالایی برخوردار است در جشن مقابل حضار ارائه دهند.

در ۳ جشن تکلیف برگزار شده سرود این‌جا ایرانه توسط دختران اجرا شد. دختران با چادرهای مخصوص نماز و یا با پیراهن‌هایی که حجاب پوشیده دارند شروع به خواندن این سرود کردند:

اینجا ایرانه اینجا مردمش نمی‌بازن

اینجا ایرانه دخترا ستاره می‌سازن

اینجا ایرانه تو سپاه حضرت مهدی

مادرا دخترا هم همه سربازن

اینجا ایرانه

کسی که چپ نگاه کنه به کشورم نمی‌گذرم

بیفته پاش می‌شم فداش واسه خودم یه لشکر

بیفته پاش می‌شم فداش خب آخه من یه دخترم

خدا باهامه اونی که روشنه آینده است

خدا باهامه دشمن از دستای من خسته است

من یه اعجوبه‌ام اگه نه سالمه اما خب

کلی تکلیف به روی شونه‌ی من هست خدا باهامه

کسی که چپ نگاه کنه به کشورم نمی‌گذرم

بیفته پاش می‌شم فداش واسه خودم یه لشکر

بیفته پاش می‌شم فداش خب آخه من یه دخترم

مادرم زهرا تپش قلب منی هر دم

مادرم زهرا یادگاری تو سرم کردم

مادرم زهرا واسه من چی بهتر از اینکه

بینم روزی که دور مهدی می‌گردم

مادرم زهرا

کسی که چپ نگاه کنه به کشورم نمی‌گذرم

بیفته پاش می‌شم فداش واسه خودم یه لشکر

بیفته پاش می‌شم فداش خب آخه من یه دخترم

بعد از پایان سرود در مدرسه امام حسین (ع) بلافاصله فیلمی از رهبری روی دیتا پخش می‌شود و روحانی می‌گوید این همه لشکر آمده به عشق رهبر آمده؛ و بچه‌ها هم تکرار می‌کنند. روحانی رو پدر مادرها می‌گوید: نمی‌خواهید دست بزنید واقعاً؟ و پدر مادرها تشویق می‌کنند.

این سرود یکی از معروف‌ترین سرودهای موجود و مخصوص جشن تکلیف است. در قسمت‌های ابتدایی آن اشاره به دخترانی دارد که سازندگان ایران هستند و اتفاقاً می‌توانند به‌مثابه‌ی سرباز دفاع کننده باشند. دختران می‌توانند از کشور در مقابل تعرض دشمن دفاع کنند اما مشخص نیست سلاح آنان برای دفاع چیست و بعد از آن اشاره به چادر که ارثیه‌ی حضرت زهرا (س) است می‌شود. سرود فوق تن مایه ایدئولوژیک دارد و از بین رعایت تمام واجبات شرعی، بر حجاب دست می‌گذارد، حجابی که با فدا شدن در راه کشور و ایستادگی در برابر دشمن پیوند خورده است. این قبیل سرودها منعکس‌کننده انتظارات جامعه از کودکان دختر است. حکومت میل دارد تا با نمایش حجاب دختران، با دشمنان خارجی مقابله کند و آموزه‌های مدنظر خود را از طریق سرودهایی احساس‌برانگیز همچون اینجا ایران از کانال مدارس در یک مناسک دینی و با وجهی شادمانه به دختران آموزش دهد و از طریق آنان، همسویی گروهی خاص را با خود به نمایش بگذارد. در جشنی دیگر که توسط مدرسه خضراء برگزار شد دختران با چادرهای سفید ساده که یک تور شبیه به تورهای عروس به رنگ صورتی بالای سر آن قرار داشت در قالب صف وارد سالن شدند و می‌خواندند:

خدایا چادرم را دوست دارم
چقدر این باورم را دوست دارم
همین چادر که شد میراث زهرا
من ارث مادرم را دوست دارم
میان این همه دستور قرآن
حجاب برترم را دوست دارم
حجاب، پرواز زن بر آسمان است
من این بال‌وپرم را دوست دارم
نشسته همچو تاجی بر سر من
من این تاج سرم را دوست دارم

در این سرود همچون سرود قبل رعایت حجاب محور اصلی است. در متن شعر صریحاً اشاره می‌شود که در بین تمام دستورات موجود در قرآن، حجاب، دستوری محبوب‌تر برای دختران است و آن را ارثیه‌ی حضرت زهرا (س) دختر پیامبر اسلام برای دختران مکلف می‌داند. حجاب چادر به بال و پری تشبیه شده است که پرواز دختران را در آسمان میسر می‌کند.

سرود پرتکرار دیگری که در جشن‌ها اجرا شد، سرود شده‌ام ۹ ساله بود:

شده‌ام نه ساله
جشن تکلیف من است
جانماز و چادر
همه در کیف من است
دین من اسلام است

من مسلمان هستم
می‌رسد صوت اذان
شاد و خندان هستم
چادری داده به من
هدیه‌ای مادر من
مثل تاجی از گل
چادرم بر سر من
شده‌ام نه ساله
بعد از این خوشحالم
چون فرشته شده است
دست‌هایم، بالم
می‌پریم رو به خدا
لحظه سبز نماز
پنج نوبت هرروز
می‌کنم راز و نیاز
مثل گل می‌شکفم
باز در سایه دین
ای خدا! شکر شدم
زود همسایه دین

این سرود علاوه بر بحث حجاب، نماز را هم مورد توجه قرار داده و با شکرانه‌ی سریع رسیدن به سن تکلیف دختران سرود به پایان می‌رسد.

مفهوم مرکزی اشعاری که با زیر صدایی هیجان‌انگیز توسط بچه‌ها سروده می‌شود، حجاب است. هجوم دشمن به کشور در اثر نداشتن حجاب، ارضیه حضرت زهرا (س)، پرواز و اوج‌گیری و پیشرفت به واسطه‌ی حجاب و... مفاهیمی است که با این مفهوم مرکزی پیوند خورده و با تأکید بیشتری دختران را ملزم به حجاب می‌کند. اولویت اساسی حجاب است و در رده‌های بعدی، نماز و دیگر واجبات شرعی قرار می‌گیرد.

در این رابطه زمانی که با مادران درباره کارکردهای جشن صحبت شد آنان اشاره کردند که داشتن حجاب و خواندن نماز برایشان اهمیت بیشتری از روزه گرفتن دخترانشان دارد:

دخترم هنوز سنی ندارد و ضعیف است، ایرادی ندارد اگر امسال را روزه نگیرد اما باید به حجاب و نمازش پایبند باشد بالاخره اگر بعد از این جشن کنار بایستد و نماز بخواند و حجابش را رعایت کند من خوشحال می‌شوم.

پوشش خاص و ارائه تصاویر یک وجهی

تصاویری که روی بنرها، دیتا و... نمایش داده می‌شوند حاوی پیام‌های مهمی بودند... تصاویر روی بنرها مجدداً از بین واجبات شرعی، حجاب را برای نمایش به دختران برگزیده است. همان‌طور که در جشن تکلیف حرم در قسمت کبوترانه در رواق دارالمرحمه و در مرکز آن بنری بزرگ قرار داده بودند که روی آن تصویر دختری باحجاب و پوشش رنگی نمایش داده می‌شد. دختر بچه به آسمان

نگاه کرده و به مخاطبین نگاه مستقیم ندارد و می‌خواهد بچه‌ها و مخاطبین را وارد دنیای شاد خودش کند. او با خوشحالی در حرم در حال دویدن است، با شور و شوق به پروانه‌ها و پرنده‌ها می‌نگرد. پروانه‌ها و پرنده‌هایی که نماد آزادی و زیبایی هستند. این موجودات به خاطر ماهیتی که دارند، سمبل تغییر و نتایج مثبت نیز به‌شمار می‌روند. در برخی از باورهای عامیانه، پروانه را تجسمی از دنیای دیگر، غیر از دنیای خاکی می‌دانند. آن‌ها نمادی از روح، جاودانگی، تولد دوباره و همچنین سمبلی از توانایی تبدیل شدن هستند. گویا تصویر می‌خواهد بگوید این گذار و تغییر (جشن تکلیف)، آزادی می‌آفریند و البته پرواز و اوج گرفتن بر فراز و در پهنه‌ی آسمان، با حجاب و پوششی مشخص و در اطراف حرم رضوی میسر می‌شود.

تصویری دیگر در جشن مدرسه امام حسین که از ابتدا تا انتها روی دیتا نمایش داده می‌شد، تصویر دختری بود که چادر سفیدی بر سر داشت با لبخندی عمیق سربزه‌زیر افکنده، قرآن می‌خواند و تاجی از گل بر سر دارد.

در تمام تصاویر ارائه‌شده چه روی بنرها و چه هدایا، تصویری یک وجهی از حجاب ارائه‌شده است؛ و حجاب مترادف با چادر برای بچه‌ها ترسیم شده است. تصاویر تنوع حجاب را نمایش نمی‌دهند و از همان ابتدا مسیر برای تکثر و تنوع حتی در متن اسلام بسته شده است و فقط یک نوع انتخاب برای مرکزی‌ترین واجب شرعی در این جشن وجود دارد در صورتی که حجاب می‌تواند پوششی غیر از چادر باشد و انواع متعددی برای آن موجود است.

همچنین در بحث مربوط به تصاویر از طرفی ثبت این رویداد، یعنی تصویربرداری و فیلم‌برداری از دختران، باحجاب و یا در حین خواندن سرودها اشاره به امری مهم‌تر از ثبت یک خاطره ساده دارد. این نشان از اهمیت این مناسبت برای سازمان اجرایی و درعین حال ابزاری خلاقانه برای ارائه مجدد یک رویداد و فراموش نکردن آن است.

نبود تکثر تنها در بین تصاویر دیده نمی‌شود بلکه در بین آرزوهایی که مولودخوان در جشن برای بچه‌ها می‌کند نیز جریان دارد. مولودخوان در اواسط جشن در مدرسه تزکیه حصار را به دست زدن دعوت کرد و برای بچه‌ها می‌خواند:

ماشاءالله، بزرگ بشن ایشالا

خوشبخت بشن ایشالا

ماشاءالله ماشاءالله بهش بگین

هرکی بگه ماشاءالله مکه بره ایشالا

مدینه بره ایشالا

نجف بره ایشالا

کربلا بره ایشالا

سوریه بره ایشالا

رفتن به سفرهایی زیارتی آرزویی از سمت مولودخوان برای بچه‌ها و حصار بود. در این میان غیر از شهرهای زیارتی، شهر دیگری قابلیت تبدیل شدن به آرزو از سمت مجری برنامه برای دختران و حصار را ندارد.

هدایای مذهبی

هدایایی که در جشن تکلیف مدرسه تزکیه به بچه‌ها داده شده بود شامل آینه‌هایی می‌شد که عکس دختری با پوشش چادر مشکی یا چادر رنگی را نشان می‌داد.

بچه‌ها آینه‌هایی را که دخترک با چادر صورتی نمایش داده می‌شود را بیشتر پسندیدند و آن‌هایی که آینه‌هایی با دخترک چادر مشکی را دریافت کرده بودند ناراحت بودند.

در جشن مدرسه خضرا نیز به ترتیب به بچه‌ها یک قرآن صورتی‌رنگ و یک جاسوئیچی که عکس دختر باحجابی روی آن حک شده به همراه یک کاردستی که عکس یک دختر باحجاب با دو بال فرشته را نمایش می‌دهد، داده شد. در مدرسه‌ای دیگر یک ویتترین بزرگ از انواع هدایا و لوازم تحریر در مرکز مدرسه قرار گرفته است. دانش‌آموزان مقاطع مختلف در صورت کسب امتیازهایی که از سمت مدرسه تعریف شده است می‌توانند جوایز داخل ویتترین را دریافت کنند. برای دانش‌آموزان پایه سوم یکی از راه‌های کسب امتیاز، شرکت در تمرین‌های مربوط به آماده‌سازی برای نماز است. روحانی در نمازخانه مدرسه هر روز ۲۰ دقیقه الی نیم ساعت را اختصاص به آموزش نماز به دختران می‌کند و در این بین کسانی که آموزش‌های مربوطه را خوب و صحیح اجرا کنند، یک چک هدیه حاوی امتیاز دریافت می‌کنند و این امتیازات آن‌ها را یک قدم نزدیک‌تر به جوایز موجود در ویتترین می‌کند. به همین علت دختران تمام تلاش خود را می‌کردند تا جلوی روحانی حجاب خود را رعایت کرده و جزئیات خواندن نماز را به درستی اجرا کنند تا با افزایش امتیاز به هدایای تعیین شده دست یابند.

در جشن مدرسه امام حسین (ع) روحانی یکی‌یکی دختران را صدا می‌زند تا روی سن بیایند و جوایز خود را دریافت کنند. جایزه‌ها شامل یک قاب عکس از خود دختران با چادر جشن تکلیف، یک کیف ست با چادرهایشان و یک تاج به رنگ نقره‌ای بود. دختران با خوشحالی جوایز را دریافت کرده و سر جایشان می‌نشینند.

تمام هدایای جشن‌های مذکور، ارتباط با حجاب، نماز و قرآن داشت که برای موردپسند واقع شدن کودکان آن‌ها را به رنگ‌های شادی مثل صورتی، سرخابی و... در قالب کادو به دختران می‌دادند. پیام این هدایا نیز مانند دو مقوله‌ی قبل تأکید بر تکالیفی مثل حجاب، نماز، خواندن قرآن است.

مسابقه‌ای برای آموزش و تحکیم مرزهای جنسیتی

گاهی آموزش نکات مهم در قالب بازی‌هایی که برای بچه‌ها جذاب است ارائه می‌شود. در مدرسه امام حسین مسابقه‌ای هیجان‌انگیز بین بچه‌ها برگزار شد. در این مسابقه از دختران خواستند تا طبق مرزبندی‌های تعریف شده برای محرم و نامحرم، هر کس را که روحانی نام می‌برد اعلام کنند که محرم است یا نامحرم.

روحانی خطاب به بچه‌های روی سن می‌گوید: بابابزرگ و منتظر می‌ماند که بچه‌ها عکس‌العمل نشان دهند، بچه‌ها دستشان را به علامت مثبت بالا می‌آورند. روحانی می‌گوید دایی و بچه‌ها اشتباهاً دست‌هایشان را به علامت منفی پایین می‌آورند... گویا هنوز مرز محرم و نامحرم برایشان قابل درک نیست. روحانی می‌گوید مگر شما با دایی‌ها تون مشکل دارید؟ ولی اشکالی نداره اشتباه پیش میاد. دوباره می‌گوید: خاله، دخترخاله، دخترها دستشان به علامت مثبت بالا می‌آید. می‌گوید پسرخاله و دختران دستشان را به علامت منفی پایین می‌آورند.

پسر جوانی که نماد یک انسان جاهل در مقابل فردی عاقل چون روحانی ایستاده تا او خطاهایش را متذکر شود مداخله می‌کند و می‌گوید پسرخاله که محرمه...

روحانی می‌گوید شما پسری به شما پسرخاله محرمه ولی دخترخاله نامحرمه.

پسر جوان می‌گوید نه بابا من دخترخاله رو بوس می‌کنم

روحانی با تعجب زیاد می‌گوید یا ابوالفضل (دختران با این حرکت روحانی می‌خندند).

پسر جوان می‌گوید: دخترخاله‌مو می‌اندازم روی هوا.

روحانی می‌گوید دخترخاله چند سالشه؟ و پسر جوان می‌گوید یک سال و نیمشه.

روحانی: اون بزرگ بشه نامحرمه ها.

و پسر جوان می‌گوید نه دیگه ما با همین فرمون می‌ریم جلو.

روحانی: بعضی از خانواده‌ها می‌گویند ما با همین فرمون میریم جلو. نکنین این کارها رو. روحانی مجدد به بازی برمی‌گردد بعضی‌ها اشتباهاً موقعی که نام پسرعمو یا پسرخاله را می‌شنوند دستشان را به علامت مثبت بالا می‌آورند و از بازی حذف می‌شوند، چهره بچه‌هایی که بازی را باختند ناراحت به نظر می‌رسد. بازی ادامه دارد و اسم پدر همسایه، دایی مامان، عموی مامان بزرگ و... هم اضافه می‌شود درحالی که روحانی می‌گوید این‌ها محرم هستند اما باید حواسمان جمع باشد که هرکس را همین‌طوری عمو صدا کردیم او محرم نیست بلکه فقط عمو واقعی محرم است ممکن است شما به شوهرخاله‌تان یا شوهرعمه‌تان بگویید عمو ولی باید بدانید که این‌ها محرم نیستند. بنابراین درنهایت ۳ نفر باقی ماندند که برنده شدند و چهره‌های فوق‌العاده خوشحالی داشتند. حضار برای آنان دست می‌زنند و تشویقشان می‌کنند. روحانی رو به مسئولان مدرسه می‌گوید که بعداً به بچه‌ها از طرف او جایزه بدهند.

روحانی از یکی از دختران برنده می‌خواهد به بچه‌ها سلام کند. دختر می‌گوید سلام. روحانی می‌گوید: درستش این است که بگویی سلام علیکم و دختر تکرار می‌کند. روحانی رو به جمع می‌گوید از قدیم گفته‌اند دختر باید سنگین باشه و...؟ جوانی که نماد یک انسان جاهل است جواب می‌دهد: سنگین باشه و رنگین باشه. روحانی رو به جمع می‌کند و می‌گوید: ای بابا انقدر این را به اشتباه گفتید که دختر باید سنگین و رنگین باشد که در حاضر دختران در خیابان هفت‌رنگ شده‌اند. دختر فقط باید سنگین باشد. و از دختری که آنجا ایستاده می‌پرسد درست است؟ و دختر تأیید می‌کند. دختران بعد از تشویق و تأیید، سن را ترک می‌کنند. هم‌راستا با این جریان و طی مصاحبه با دختران مدرسه تزکیه، آنان می‌گفتند که معلم به آنان گفته است یکی از کارهایی که بعد از جشن تکلیف باید توسط دختران انجام شود این است که آن‌ها باید سنگین باشند در خیابان بلند نخندند و صدای خنده‌شان را نامحرم نشنود تا توجهش به آنان جلب نشود.

به این ترتیب در این جشن علاوه بر تحکیم مرزهای جنسیتی و تأکید بر مشخص ساختن محرم از نامحرم، نسخه‌هایی از جمله سنگین‌بودن برای دختران و توجه به کنترل خود جلوی نامحرم تجویز شده است.

سوگندنامه؛ غلبه‌ی فرایض سیاسی بر فرایض دینی

در پایان مراسم در دو جشن تکلیف برگزار شده، دختران متنی در دست داشته و در محضر مخاطبان سوگند یاد کردند. دو نفر از دختران روی سن می‌آیند تا سوگندنامه را بخوانند، چادر مشکی بر سر دارند و چادرهای رنگی جشن را درآوردند:

بسم الله الرحمن الرحيم

ای خدای بزرگ

در این لحظه باشکوه و به‌یادماندنی با تو پیمان می‌بندیم که همیشه به فرمانت عمل کنیم و با پاک‌دامنی و بندگی و عمل به دستوراتت از راه نورانی تو منحرف نشویم.

بارالها ما دانش‌آموزان مؤمن و انقلابی با تو عهد می‌بندیم با استفاده از ابزارهای خوب درس خواندن، خوب کار کردن با پویایی و الگوگیری از شهدای عزیزمان به‌عنوان آینده‌سازان ایران اسلامی تمامی توان خویش را در مسیر توسعه و سازندگی کشور و تحقق گام دوم انقلاب به کار بندیم.

الهی با تو پیمان می‌بندیم با تحلیل درست از وقایع کشور و شناخت میدان‌های حق و باطل در جهان، استقلال‌خواهی و مواجهه با استکبار و سلطه‌گری، زمینه‌ساز شکل‌گیری حکومت مستضعفین و محرومین در زمین باشیم.

مهربانا در این روز مقدس من و دوستانم با تو پیمان می‌بندیم از محبین و یاران اهل بیت علیه سلام باشیم و دل امام زمان مان را از خود خشنود ساخته و گوش به فرمان رهبر همه مظلومان و آزادی‌خواهان جهان «سید علی خامنه‌ای» باشیم.

حضار یک‌بار دست می‌زنند و تشویق می‌کنند ولی روحانی می‌آید و می‌گوید یک‌بار دیگر هم دست بزنید. در مدرسه خضرا نیز بچه‌ها برای اجرای سوگندنامه حاضر می‌شوند درحالی‌که واقعاً خسته هستند و چند نفری اخم دارند. چند نفر دیگر هم با اشتیاق به کیک نگاه می‌کنند. دختران حالت نیمه‌دایره‌ای دارند.

بچه‌ها دست راست خود را بالا آورده و یک نفر به نمایندگی از آنان سوگند یاد می‌کند: ای خدای بزرگ در این لحظه باشکوه با تو پیمان می‌بندم که همیشه به فرمانت عمل کنم و از راه درست منحرف نشوم. ای خدای مهربان تو را سپاس که دعوتم کردی، با تو پیمان می‌بندم که بنده خوبی باشم. بارالها به من سلامتی و پاکی دادی پس با تو پیمان می‌بندم که خود را به گناه آلوده نکنم. الهی، به من پدر و مادر باایمان عطا کردی با تو پیمان می‌بندم که قدردان آنان باشم و در این هنگامه‌ی مقدس با تو عهد می‌بندم واجبات دینم را انجام دهم.

مدیر به‌عنوان سخن پایانی به مادران می‌گوید: بچه‌های شما خیلی خاص هستند چون خانواده‌های مذهبی، متدین و با اصالتی مثل شما دارن و انشاءالله در آینده از یاران امام زمان می‌شن. در پایان هم از مادران می‌خواهد تا همه برای جشن نیمه شعبان که کارناوال شادی در خیابان برگزار می‌شود شرکت کنند تا به شبکه‌های معاند و دشمن بفهمانیم که شیعیان چگونه هستند.

در یک سخنرانی دیگر نیز رئیس ناحیه ۶ آموزش و پرورش، تأکید کرد این نسل، آینده را می‌خواهد اداره کند؛ بنابراین انتقال ارزش‌های مذهبی و ارزش‌های انقلابی در اولویت است. ما باید تمام مدرسمان را در این جهت حرکت بدهیم و این انتقال ارزش‌های مذهبی و انقلابی به دانش‌آموزان نیاز به برنامه‌ریزی دارد، نیاز به هماهنگی بیرون از مکان آموزشی دارد؛ بنابراین ما باید در سطح آموزش، بچه‌ها را به این سمت هدایت کنیم. ما تربیت را از منازل به مدارس منتقل می‌کنیم چراکه در حال حاضر مثل گذشته پدران و مادران برای انتقال ارزش‌های انقلابی سرمایه‌گذاری نمی‌کنند. مدارس نیز تا به الان خیلی کم‌کاری کرده‌اند. اگر نسلی که امروز مشاهده می‌کنید با ارزش‌های انقلابی بیگانه است علت آن کم‌کاری مدارس می‌باشد.

سنگین‌تر بودن وزنه‌ی دستورات انقلابی نسبت به دستورات مذهبی و ادغام آن‌ها باهم در سوگندنامه و در برخی سخنرانی‌ها دیده می‌شود. مشخصاً معانی استکبار، گام دوم انقلاب، آزادی‌خواهی و... از فهم یک بچه ۹ ساله خارج یا دور است اما در چنین برهه‌ای و در کنار پذیرش تکلیف دینی، تکالیف سیاسی نیز برای آنان تعیین شده که باید برای تعهد به هردوی این تکالیف سوگند یاد شود.

بحث و نتیجه‌گیری

این مقاله با رویکرد مردم‌نگاری به دنبال این بود تا به سؤال چگونگی رخدادهای جشن تکلیف در عرصه عمومی پاسخ دهد. با شرکت در چهار جشن تکلیف و تحلیل داده‌های به‌دست‌آمده، هفت مقوله‌ی مشترک از دل این جشن‌ها استخراج شد: -تأکید بر تولدی دوباره: سعی بر ساخت هویتی جدید برای دختران دارد و با پرتاب آنان از کودکی به بزرگسالی، میل دارد تا واجبات دینی توسط دختران مانند یک بزرگسال انجام شود.

در این قسمت از جشن تکلیف، فرآیند گذار دختران از مرحله کودکی به بزرگسالی به وضوح مشاهده می‌شود. در این رابطه نظریه وان جنپ و ترنر بر اهمیت مناسک گذار در انتقال فرد از یک مرحله زندگی به مرحله‌ای دیگر تأکید می‌کند. این تولد دوباره به شکل نمادین و عملیاتی صورت می‌گیرد و دختران در این جشن‌ها به پذیرش مسئولیت‌های جدید دینی و اجتماعی تشویق می‌شوند، که نشان‌دهنده مراحل گذار در نظریه ون جنپ و بحران در نظریه ترنر است.

-پوشش خاص: پوشیدن لباس‌های خاص و چادر به‌عنوان نماد پذیرش تکالیف دینی و هویت جدید برای دختران در نظر گرفته شده است. عدم تکرر و تنوع در تصاویر مهم و برجسته در جشن و همچنین تصاویر ذهنی‌ای همچون آرزوهای مولودخوان برای دختران می‌تواند نشان‌دهنده تعدیل و تضمین استانداردهای فرهنگی و مذهبی باشد، این وضعیت ناشی از تفسیرهای محدود از دین و

فرهنگ است که توسط نهادهای قدرتمند اعمال می‌شود. تحت چنین فضایی و با ارائه‌ی تصاویر یک وجهی از دختر دین‌دار در جشن، آزادی‌های فردی برای انتخاب پوشش بدن در چارچوب دین اسلام نیز محدود شده است. پوشیدن چادر به عنوان نماد پذیرش واجبات دینی و هویت جدید، مطابق با مرحله گذار در نظریه وان جنپ است که به وسیله‌ی تغییرات ظاهری و نمادین با فاکتورهایی چون پوشش خاص مشخص شده است.

-هدایا: در این جشن‌ها هدایای مذهبی مانند چادر نماز و کتاب‌های دینی به کودکان اهدا می‌شود. این هدایا بر پیام‌هایی چون حجاب و در رده بعد نماز و قرآن تأکید داشتند. هدایا و نمادهای مرتبط با آن‌ها می‌توانند به عنوان ابزارهایی برای تثبیت و تقویت هویت جدید فرد مورد استفاده قرار گیرند و هم تسهیل‌کننده شرایط بحرانی در جشن باشند. به این ترتیب نشان‌دهنده انتقال از مرحله کودکی به بزرگسالی و پذیرش مسئولیت‌های دینی است و هماهنگ با مرحله گذار در نظریه وان جنپ و بحران در نظریه ترنر می‌باشد.

-آموزش مرزهای جنسیتی: تأکید مقوله‌هایی چون مسابقه‌ای برای تحکیم مرزهای جنسیتی به گسست از مرحله‌ی قبل و ورود به مرحله‌ی بعدی با رعایت هنجارهای این مرحله مبنی بر داشتن حدومرز با نامحرم و فاصله از آن‌ها، رعایت حجاب جلوی آن‌ها و تأکید بر سنگین بودن و بلند نخندیدن کودکان جلوی نامحرمان همراه بود. این جریان با پژوهش پدرسن در سال ۲۰۱۵ هم‌راستا است. مسابقات و بازی‌هایی که به آموزش مرزهای جنسیتی اختصاص دارند، به دختران آموزش می‌دهند که چگونه باید هنجارهای جدید جنسیتی را در مرحله جدید از زندگی خود رعایت کنند. بنابراین این مقوله به وضوح اشاره به گسست از مراحل کودکی و ورود به دنیای هشیاری برای تشخیص مردان محرم از نامحرم در مرحله جدید دارد که با مشخصه‌های مراحل گذار در نظریه وان جنپ و بحران در نظریه ترنر مطابقت دارد. همانطور که در نظریه ترنر اشاره شد هنجارهای قدیمی، منحل و هنجارهای جدید در جشن نقشی تعیین‌کننده برای ارتباط با نامحرم دارند.

-مداحی بر وزن ترانه: اساساً از آنجایی که ورود به مراحل جدید همراه با بحران است و این جشن برابر با پذیرفتن وظایف شرعی و وظایف سیاسی است، برای کاهش بار این تحولات، جشن شادی‌بخشی برای رسیدن به این مرحله برگزار می‌شود که جبران‌کننده باشد. این جبران با ساخت جشنی شبه جشن عروسی یا شبه تولد به‌همراه مشتقات این قبیل جشن‌ها همچون ترانه‌های شاد که در جشن تکلیف تبدیل به مداحی‌هایی بر وزن ترانه‌های معروف می‌شود به وجود آمده است و حامل کدهایی مثل مهربان بودن، آرام بودن و... برای دختران ۹ ساله است.

جشن تکلیف به‌منابه بخشی از فرآیند گذار و انتقال همانطور که در نظریه ترنر اشاره شده بحران‌آفرین است. به همین جهت برای دختران مکلف علاوه‌بر همراه‌بودن با جمع مشابه خود این قبیل مداحی‌ها به‌عنوان ابزارهایی برای کاهش بار روانی و اجتماعی مرحله‌ی بحران و تسهیل پذیرش مسئولیت‌های جدید به کار گرفته شده است.

-سرودها: یکی از اصلی‌ترین محورهای هر جشن را شامل می‌شدند که ماه‌ها برای اجرای بی‌نقص آن در جشن تلاش می‌شد. مفهوم مرکزی این سرودها را تأکید بر حجاب تشکیل می‌داد و حجاب به‌عنوان مهم‌ترین واجب شرعی در این دست از اشعار مطرح شده است. تراب نیز در سال ۲۰۰۶ این جریان را از دل سرودهای جشن تکلیف به‌عنوان مهم‌ترین مفهوم تأکیدی، استخراج کرده است؛ اما پیوند حجاب؛ یک امر دینی با امری سیاسی مثل عدم هجوم دشمن به کشور که دختران را ملزم به رعایت تکلیفی چندجانبه می‌کند در پژوهش ما دیده شد و این از مقتضیات برگزاری این جشن در عرصه عمومی است. سرودها که بیش از هر چیز بر حجاب تأکید دارند، به مرحله‌ی تثبیت هویت دینی- سیاسی مربوط می‌شوند و با این هدف طراحی شده‌اند تا دختران مکلف هویت

جدید تعریف‌شده را به‌عنوان بخشی از فرآیند گذار مطابق با نظریه وان جنپ بپذیرند و آن را به‌عنوان یک مسئولیت دینی-سیاسی جدید در این مرحله در نظر بگیرند.

-سوگندنامه: کودکان در این مراسم سوگند یاد می‌کنند که به تعهدات دینی و انقلابی خود پایبند باشند. در این جشن، پیوند امر دینی با امر سیاسی در مقوله‌ی سوگندنامه نیز دیده می‌شود به شکلی که دختران بیش از آنکه برای امور دینی سوگند یاد کنند برای امور سیاسی و همسو با ایدئولوژی نظام سوگند یاد کردند. همچنین سخنرانی‌های مسئولین جشن به تأکید بر ارزش‌های دینی و انقلابی می‌پردازند و تمرکز زیادی در جهت انتقال ارزش‌های انقلابی داشتند؛ بنابراین دختران در مرحله‌ی گذار یا آستانگی و در مقوله سوگندنامه، در کنار مواجهه با کدهایی نظیر آلوده نکردن خود به گناه و از دست ندادن پاک‌دامنی، با مفاهیمی مانند استکبارستیزی، گام دوم انقلاب و شناسایی میدان‌های حق و باطل در سیاست روبه‌رو شده و برای پایبندی به آن سوگند یاد می‌کنند. هویت دینی-سیاسی جدید دختران و تعهد رسمی به ارزش‌های تعریف شده برای آنان در این مرحله جدید که مطابق با مرحله گذار در نظریه وان جنپ می‌باشد با مدد از سوگندنامه در این مرحله تثبیت شده است.

مشاهدات و مصاحبه‌ها نشان داد کودکان توسط جشن تکلیف، طبق نظریه ون جنپ و ترنر مرحله پیشاگذار را طی کرده و در مرحله گذار یا بحران قرار دارند. در این مرحله این جشن‌ها نه تنها برای پذیرش تکالیف دینی بلکه برای تعهد به ارزش‌های انقلابی نیز طراحی شده‌اند. این مسئله در سوگندنامه‌ها، سخنرانی‌ها و سرودها به‌وضوح دیده می‌شود. تعهد به ارزش‌های انقلابی برای کودکان ۹ ساله ممکن است دور از درک باشد، اما در چنین برهه‌ای و در کنار پذیرش تکالیف دینی، تکالیف سیاسی نیز برای آنان تعیین شده است.

به‌طور کلی، این پژوهش نشان می‌دهد که جشن تکلیف به‌عنوان یک مناسک گذار نقش مهمی در شکل‌گیری هویت دینی و انقلابی دختران ایفا می‌کند. با این حال، نقدهایی مبنی بر اینکه این جشن‌ها ممکن است کودکان را به‌طور ناگهانی وارد دنیای بزرگ‌سالی کنند و مسئولیت‌هایی را بر دوش آنان بگذارند که از لحاظ روانی و اجتماعی ممکن است برای آنان سنگین باشد وجود دارد. پیشنهاد می‌شود که برای کاهش فشار روانی و اجتماعی بر کودکان، اصلاحاتی در نحوه برگزاری این جشن‌ها انجام شود تا کودکان بتوانند به‌تدریج و با آمادگی بیشتری وارد دنیای بزرگ‌سالی شوند و تکالیف دینی و انقلابی خود را با درک و آگاهی بیشتری بپذیرند.

منابع

غلامی گوزلبلاغ، احمد، ایزدی جبران، بنی فاطمه، و عباس زاده، محمد. (۱۴۰۲). مردم‌شناسی دردهای کولبران پیرانشهری. *جامعه‌شناسی اقتصادی و توسعه*، ۱۱، ۱۳۳-۱۵۰.

محمدپور، احمد (۱۳۹۰)، *روش تحقیق کیفی* ضدروش، ۱ تهران: جامعه‌شناسان.

یوسفیان، الهام. (۱۴۰۱). بررسی انگیزه‌ها و عوامل و پیامدهای برگزاری جشن تکلیف (نشانه موردی دبستان شمیم رحمت). *فصلنامه علمی تخصصی فرهنگ پژوهش*، ۱۵ (۴۹)، ۳۲-۶۳.

Belier, W. W. (1994). Arnold van Gennep and the rise of French sociology of religion. *Numen*, 41(2), 141-162.

Canales, A. D. (2020). Models and methods for confirmation catechesis in Catholic youth ministry. *Religions*, 11(8), 417.

Cavagnoud, R. (2013). The Quinceanera: Towards an individualization of the fifteenth birthday celebration for young Peruvian girls. *AnthropoChildren*, 1-17.

Elias, J. J. (2018). *Front Matter. In Alef Is for Allah: Childhood, Emotion, and Visual Culture in Islamic Societies* (1st ed. pp. i-vi). University of California Press.

- Gholami Gouzelbalagh, A., Izadi Jiran, A., Beni Fatemeh, H., & Abbas Zadeh, M. (2022). Anthropology of the Sufferings of Piranshahr Porters (Scientific Article of the Ministry of Science). *Journal of Economic Sociology and Development*, 11, 63-94. (in Persian).
- Hill, J. & Becker, P. D. (2008). *Life events and rites of passage*. Omnigraphics.
- Javdani, S. & Noorizadeh, B. (2022). The Iran Portfolio. *Journal of Visual Culture*, 21(3), 461-494.
- Joseph, N. B. (2002). Ritual, Law, and Praxis: An American Response/a to Bat Mitsva Celebrations. *Modern Judaism*, 22(3), 234-260.
- Malekzadeh, S. (2012). Children without childhood, adults without adulthood: Changing conceptions of the Iranian child in postrevolutionary Iranian textbooks (1979–2008). *Comparative Studies of South Asia, Africa and the Middle East*, 32(2), 339-360.
- Mir Miri, H. (2022). *Diasporic body-memory politics: Sexualized public gender-role surveillance in post-revolutionary and post-war Iran* (Doctoral dissertation, University of Saskatchewan).
- Mohammadpour, A. (2013). *Anti-Method. Sociologists' Publications*. (in Persian).
- Nastić, R. (2010). Anthropology and the theory of drama. *Etnoantropološki problemi/Issues in Ethnology and Anthropology*, 5(3), 245-260.
- Pedersen, M. H. (2015). Fatima's taklif: Bringing up children for a good future. *Iraqi Women in Denmark*, 117-138.
- Pool, T. (2020). Coming of age ceremonies across different cultures. CommonLit.
- Pranata, P. (2022). Nilai-nilai pendidikan dalam balian tantulak ambun rutas matei bagi masyarakat Hindu Kaharingan di Kota Palangkaraya Raya. *Jurnal Penelitian Agama Hindu*, 8-19.
- Romo, L. F. Mireles-Rios, R. & Lopez-Tello, G. (2014). Latina mothers' and daughters' expectations for autonomy at age 15 (La Quinceañera). *Journal of Adolescent Research*, 29(2), 271-294.
- Schweitzer, F. (2019). Learning from each other: Confirmation work in Europe and in the United States. *Theology Today*, 76(1), 26-37.
- Shoham, H. (2015). 'A birthday party, only a little bigger': A historical anthropology of the Israeli bat mitzvah. *Jewish Culture and History*, 16(3), 275-292.
- Shoham, H. (2016). "He had a Ceremony—I had a Party": Bar Mitzvah Ceremonies vs. Bat Mitzvah Parties in Israeli Culture. *Modern Judaism - A Journal of Jewish Ideas and Experience*, 36(3), 335-356.
- Shoham, H. (2018). The Bar and Bat Mitzvah in the Yishuv and Early Israel: From initiation rite to birthday party. *AJS Review*, 42(1), 133-157.
- Tok, E. E. & Tinas, R. (2023). Construction of acceptable citizenship through primary school textbooks in Iran. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 18(2), 526-548.
- Torab, A. (2006). *Performing Islam*. Leiden, The Netherlands: Brill.
- Vizheh, A. (2019). *Preventing and responding to early and forced child marriage of Iranian-Canadians in Canada*. Doctoral dissertation, University of the Fraser Valley.
- Yousefian, E. (2022). Investigating the motivations, factors, and consequences of holding the Takleef celebration (case study of Shamim Rahmat Elementary School(1)). *Quarterly Scientific Journal of Cultural Research*, 15, 63-94. (in Persian).

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی